

Slovenski Pravniki.

Leto XVI.

V Ljubljani, 15. marca 1900.

Štev. 3.

O vrednotah (valutah).

(Iz predavanj c. kr. sodnega tajnika I. Kavčnika pri c. kr. deželnem sodišči v Ljubljani)

Ker imamo od novega leta 1900. v Avstro-Ogerski novo denarsko ali vrednostno veljavo, umestno je, da se soznanimo s to novo vrednoto ter tudi s poprejšnjimi vrednotami, ki so bile v nas zakonite. Eksekucijskemu sodniku je vzlasti potreba, da pozna vse vrednote, kajti čestokrat mu je ob razdelilu največjega ponudka baviti se s terjatvami v kateri poprejšnjih vrednot.

I.

1. Leta 1738. uvedlo se je v rimsko-nemški državi takozvano Lipsko denarno merilo (»Leipziger Fuss«). To merilo obstajalo je že od leta 1690. na Saksonskem, Brandenburškem in Brunšviškem. Iz jedne kolonjske marke (»Kölnische Mark«), t. j. 8 unč ali 12 lotov srebra nakovalo se je 18 gld. Zato se to merilo imenuje 18-goldinarsko merilo. Ta vrednota ni navedena v ces. pat. 27. aprila 1858, št. 63. drž. zak in se težko nahaja v kateri zemljiški knjigi.

2. Leta 1753. dne 21. septembra sklenilo se je z bavarškimi in nekaterimi drugimi deželami nekako sosedsko sporazumljenje (»nachbarliches Einverständnis«) in s tem se je uvel takozvani konvencijski denar. Iz jedne kolonjske marke nakovalo se je 20 gld. in po tem se je zvalo to merilo 20-goldinarsko merilo.

3. Takozvana državna vrednota (»Reichswährung«) bila je na Frankovskem, Bavarskem, Švabskem, v delu Renskega in Vestfalskega, nadalje na Tirolskem, Predarliskem in Solnograškem uvedena. Denarska jednota je bil »državni goldinar« (»Reichsgulden«). Ta je nastal leta 1559. Zadnje državne goldinarje kovali so leta 1750.

V zgoraj pod 2. navedeni konvenciji nadelo se je državnemu goldinarju ime »konvencijski goldinar«. Ta denar je strogo ločiti od konvencijske veljave. Državna vrednota se je ohranila na Solnograškem, Tirolskem in Predarlsem za časa francoske okupacije in pozneje.

4. Leta 1762. uvedla je cesarica Marija Terezija takozvani banko-listič (»Banko-Zettel«). To je prvi papirnat denar v Avstriji. Glasil se je na konvencijsko vrednost (t. j. vrednota pod 2. navedena) in imel do l. 1799. s konvencijskim denarjem isto vrednost.

5. Od leta 1799. jel je ginevati kovinski denar. Vzrok so bile francoske vojne. Sčasoma odtekel je kovinski denar docela iz avstrijskih dežela in krožil je jedino le banko-listič. Začetkom leta 1811. bilo ga je v prometu okroglo za 1060 milijonov goldinarjev ali natančno za 1.060,798.755 gld.

To žalostno stanje se je odpravilo deloma z glasovitim ces. pat. z dne 20. februarja 1811, ki je stopil v moč z dnem 1. marca 1811. Vrednost banko-lističa skrčil je ta patent na $\frac{1}{5}$ nominalne vrednosti in uvel za novo vrednoto takozvano »dunajsko vrednoto«. Le-ta obstajala je iz novo uvedene nega papirnatega denarja, imenovanega »Einlösungsscheine« (beseda od tod, ker je novemu denarju bil namen, banko-listič odkupiti), do 31. januarja 1812 pa tudi še iz banko-lističa, a v vrednosti, zmanjšani na eno petinko. Plačati je torej bilo n. pr. dolg 100 gld. s 100 gld. »Einlösungsscheine«, ali pa s 500 gld. banko-lističev, poslednje pa le do vštetega 31. januarja 1812.

Temelj patentu bilo je domnevanje, da je novo uvedeni »Einlösungsschein« jednako vreden s konvencijskim denarjem. Na podlagi tega domnevanja določil je patent glede plačevanja dolgov, nastalih pred 15. marcem 1811, nastopno:

- a) terjatve, ki so nastale pred 1. januarjem 1799 plačati je v celem znesku v »Einlösungsscheine« ali pa — do 31. januarja 1812 — v 5kratnem znesku v banko-lističih. To pa zato, ker je, kakor že povedano, banko-listič imel do leta 1799. jednako vrednost s konvencijskim denarjem.

b) terjatve, ki so nastale od 1. januarija 1799 do vštetega 30. septembra 1810 pa je bilo plačevati po lestvici, katera je določena v ces. patentu samem.

Z letom 1799. nastopil je namreč mej konvencijskim denarjem in banko-lističem disagio, ki se je stopnjeval od dne do dne. V lestvici določil se je potem premi kurz za vsak mesec posebej, počenši od januarija 1799 do vštetega septembra 1810. Meseca oktobra 1803 bil je n. pr. kurz: 100 gld. konvencijskega denarja = 131 gld. v banko-lističih; tedaj je bilo dolg, ki je nastal v tem mesecu z zneskom 131 gld., plačati s 100 gld. »Einlösungsscheine«, ali pa — do 31. januarija 1812 — s 500 gld. banko-lističev.

c) terjatve, nastale v času od 1. oktobra 1810 do 15. marca 1811 pa je bilo plačevati v razmerju 100 gld. konvencijskega denarja = 500 gld. banko-lističev. To pa zato, ker je kurz od 1. oktobra 1810 bil stalen v tem razmerju. Tedaj: terjatev 500 gld. je plačati s 100 gld. »Einlösungsscheine« ali pa 500 gld. v banko-lističih.

Tudi bakreni denar, ki je takrat krožil kakor drobiž, zmanjšal je ces. patent od 20. januarija na $\frac{1}{5}$ veljave.

S patentom od 7. maja 1813 uvedli so poleg »Einlösungsscheine« takozvane »Antizipationsscheine«.

6. S ces. patentom od 1. junija 1816, št. 1248 zb. just. zak. dopustilo se je za pismene pogodbe zopet konvencijski denar.

S tem patentom so oživotvorili tudi nacionalno banko (sedaj c. kr. priv. avstro-ogrška banka) in nje delovanje pokazalo je to blagodejno posledico, da je kurz dunajske veljave, ki je bil do takrat že občutno padel, stabilizoval se napram konvencijskemu denarju v razmerji: 100 gld. konvencijskega denarja = 250 gld. dunajske vrednote.

7. S patentom od 25. oktobra 1817 se je pa tudi dopustilo sklepanje ustnih pogodb na konvencijski denar.

8. Leta 1857. sklenila je Avstrija z raznimi drugimi državami denarsko pogodbo (»Münzvertrag«), ki se je razglasila s patentom od 26. januarija 1857, št. 101 drž. zak.

V tej pogodbi se je določilo za Avstrijo takozvano 45goldinarsko merilo (»45Gulden-Fuss«), t. j. iz 1 funta srebra se nakuje 45 gld. denarja.

Na podlagi te pogodbe izišel je potem ces. patent z dne 27. aprila 1858, št. 63 drž. zak., ki je določil novo vrednoto: »avstrijsko vrednoto«. V §-u 5. določilo se je razmerje napram prej nastalim terjatvam takole:

- a) 100 gld. konvencijskega denarja = 105 gld. avstrijske vrednote.
- b) 100 gld. dunajske vrednote = 42 gld. avstrijske vrednote.
- c) 100 gld. državne vrednote (»Reichswährung«) = $87\frac{50}{100}$ gld. avstrijske vrednote.

S ces. patentom od 27. aprila 1858, št. 64 drž. zak. začeli so nazaj pobirati papirnati denar dunajske vrednote in sicer veljavno s 1. julijem 1858; dotlej smel se je ta papirnat denar še uporabljati za plačilno sredstvo, toda le v razmerju: 100 gld. avstrijske vrednote = 250 gld. dunajske vrednote.

II.

Judikat najvišjega sodnega dvora z dne 10. marca 1891, št. 151 v knjigi judikatov določa, da je poprej pod 8 a) določeno razmerje 100 gld. konvencijskega denarja = 105 gld. avstrijske vrednote uporabiti samo na konvencijsko vrednoto, ki se je zopet uvedla s patentom od 1. junija 1816 (glej zgoraj pod 6.), a da je terjatve, ki so nastale v tej vrednosti pred letom 1799. presojati po razmerju 100 : 42 (toraj uporabiti pod 8 b) navedeno razmerje). Utemeljuje se ta judikat s tem, da je s patentom od 20. februarja 1811 poprejšnji konvencijski denar premenil se v dunajsko vrednoto, a za dunajsko vrednoto določeno je v patentu od 27. aprila 1858, št. 63 razmerje 100 : 42.¹⁾

Vprašanje je sedaj, če ima ta judikat tudi pomena za Kranjsko in druge, nekdanje pod imenom »Ilirija« združene dežele.²⁾

¹⁾ Glej „Slov. Pravniki“ I. 1891., št. 5 in nasl.

²⁾ S tem se izpolnjuje obljuba, dana v „Slov. Pravniki“ I. 1891., št. 6.

Tu pridemo do jako čudnega zaključka.

1. Leta 1809. prišla je Kranjska z drugimi sosednimi deželami vred pod francosko oblast in postala del »Ilirije«. Takrat je za plačilno sredstvo krožil jedino le banko-listič, ker kovanega denarja ni bilo več v prometu.

Dimitz pravi v svoji zgodovini, da je francoska vlada meseca decembra 1809. l. zmanjšala banko-lističu za vsa plačila iz javnih blagajnic vrednost na 25%, dne 10. januarija pa na $\frac{1}{8}$ nominalne vrednost.

Jaz dotičnih naredeb francoske vlade nisem mogel nikjer najti. Pač pa se nahaja v tukajšnji licejalni knjižnici brošurica z naslovom: »Regolamento, risguardante le carte monetate dette Cedole della banca di Vienna«. Ta brošurica vsebuje jedino le naredbo (arreté) francoske vlade z dne 8. marca 1810 in je prevod francoskega originala.

Ta naredba določa, da naj s 15. marcem 1810 iz prometa izgine banko-listič in da je plačevati zgol s kovinskim denarjem. Terjatve, nastale pred 1. oktobrom 1799, je bilo plačati s kovinskim denarjem v celem dolgovanem znesku, terjatve, nastale v času od 1. oktobra 1799 do vštetega 15. marca 1810 pa po kurzni lestvici, katera je pridejana tej naredbi, in katero je sestavilo upravnništvo tržaške borze za vsak mesec posebej.

Ta naredba je torej jako slična avstrijskemu februar-skemu patentu; razlika je le, da polna vrednost ostane tudi terjatvam, ki so nastale od 1. januarja 1799 do 1. oktobra 1799, dočim je februarški patent tudi tem terjatvam določil kurzno lestvico, dalje da banko-listič z dnem 15. marcem 1810 izgubi vsako veljavo, dočim ga je februarški patent pustil še v prometu za nekaj časa (do 31. januarja 1812), a zmanjšanega na $\frac{1}{8}$ veljave.

Tej naredbi pridejan je tudi seznam, zajedno tarif kovinskega denarja, ki naj služi za plačilno sredstvo v Iliriji. To so razne vrste laškega denarja in francoski denar. Preračunjena je njih vrednost na franke in na konv. vrednoto. Ta seznam odredil je ilirski maršal z dekretom od 15. marca 1810.

2. Toda navzlic tej naredbi ostal je banko-listič vsled navade še v prometu. Zato je francoska vlada izdala dne 16. novembra 1810 jako drakonično naredbo (areté).

Ta naredba je priobčena v »Telegraph officiel«.¹⁾ V uvodu izrecno naglaša, da je izdana na podlagi naredbe z dne 6. marca 1810, in da treba v svrhu odprave banko-lističa strožjih sredstev, ker ona naredba ne kaže dovolj uspeha. Prepoveduje sklepanje pogodeb na banko-listič pod kaznijo in ničnostjo dotičnega pravnega posla. Od 1. januarja 1811 dalje ne sme banko-listič nič več krožiti, in vsak se ga mora dotlej iznebiti. Finančni organi naj pri trgovcih, notarjih, bankirjih zasledujejo banko-listič in pri komur se ta denar dobi, isti zapade kazni zopora od 8 dni do 3 mesecev in denarni kazni v trojnem znesku najdenega denarja. V členu 11. in 12. določa, da naredba od 10. marca 1810 ostane še v veljavi, kolikor s to novo naredbo ni derogovana, vendar pa z ono naredbo uvedeni način računanja nima veljave za avstrijske podanike in morajo stanovniki Ilirije Avstrijcem dolgovane zneske plačevati sicer v kovinskem denarju, a po vsakokratnem kurzu banko-lističa.

Navedene naredbe z dne 10. marca 1810 nisem mogel najti. Skoro pa menim, da je datum naredbe v »Telegraph officiel« pomotno naveden, in da ima ta areté v mislih prej navedeni seznam in tarif z dne 15. marca 1810, ker je težko misliti, da bi v tako kratkem času bili izdali kar dva tarifa.

Prej navedeni »regolamento« in »areté« z dne 16. novembra 1810 sta velike važnosti, ker sta, kar bomo takoj videli — v nas še sedaj veljavna.

(Konec prihodnjič.)

¹⁾ „Telegraph officiel“ je bil glasilo francoske vlade za ilirske pokrajine. Dne 28. julija 1810 je bila izdana prva številka in to v francoskem, laškem in nemškem jeziku, a obsegala je le program lista in vabilo na naročbo. Dne 3. marca 1810 je izišla prihodnja številka, ki pa je tudi narejena za prvo. Izhajal je odslej vsako sredo in soboto in bil pisan v francoščini, deloma pa tudi v laščini. V nemškem in slovenskem jeziku je začel izhajati l. 1811.

